

Pad Srbije i Bosne pod Osmansko Carstvo

Radišić, Nikolina

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:979447>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-25**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij Engleskog jezika i književnosti i Povijesti

Nikolina Radišić

Pad Srbije i Bosne pod Osmansko Carstvo

Završni rad

Mentor: prof. dr. sc. Ivan Balta

Sumentor: dr. sc. Ivana Jurčević, viša asistentica

Osijek, 2016.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za povijest/Katedra za svjetsku povijest i pomoćne povijesne predmete

Preddiplomski studij Engleskog jezika i književnosti i Povijesti

Nikolina Radišić

Pad Srbije i Bosne pod Osmansko Carstvo

Završni rad

Znanstveno područje humanističke znanosti, znanstveno polje povijest, znanstvena
grana hrvatska i svjetska srednjovjekovna povijest

Mentor: prof. dr. sc. Ivan Balta

Sumentor: dr. sc. Ivana Jurčević, viša asistentica

Osijek, 2016.

SAŽETAK

U ovom završnom radu obradit će se pad Srbije kao i pad Bosne pod vlast Osmanlijskog Carstva. Ukazat će se na događaje koji su se odvijali prije pada zemalja te koji su neposredno i doveli do kraha Srpskog Carstva 1459. godine, padom Smedereva, te do kraha Bosanskog Kraljevstva 1463. godine, padom Bobovca. Govora će biti o početku osmanlijskog utjecaja, te o tijeku borbe za vlast u ova dva područja. Prvo će biti riječ o Srbiji, o bitnim bitkama koje su obilježile sukob dvaju carstava, o Srpskoj Despotovini kao pokušaju zadržavanja srpske vlasti, te o konačnom padu pod Osmanlijsko carstvo. Zatim na red dolazi Bosna, za koju su vrlo bitna unutrašnja događanja i previranja, koja su na kraju i omogućila lak dolazak i osvajanje Osmanlija, zbog čega se kaže da je Bosna „*šaptom pala*“. Iako je Bosna potpala pod Osmanlije, vodila se borba u inozemstvu za povratak Bosne pod kršćansko, zapadno vodstvo - primjer te bitke bila je Katarina Kosača, koja je u Rimu bila pod zaštitom pape. Međutim, nije postigla uspjeh, a Bosna je ostala pod vlasti tuđinaca, jednako kao i Srbija. Nisu im pomogli ni pokušaji Matijaša Korvina, te su se Srbija i Bosna maknule od utjecaja Osmanlija tek krajem 18. stoljeća, kada je samo Osmansko Carstvo bilo oslabljeno i na smiraju.

Ključne riječi:

Srbija, Bosna, Osmanlije, pad

SADRŽAJ

1. UVOD	5
2. SRBIJA.....	6
2. 1. DESPOTOVINA	8
2. 2. PRVI PAD	10
2. 3. OPSADA BEOGRADA	11
2. 4. KONAČAN PAD	12
3. BOSNA	13
3.1. UNUTARNJI RAZDOR I JAČANJE TURSKOG UTJECAJA.....	13
3.2. POSLJEDNJE GODINE I PROPAST BOSANSKOG KRALJEVSTVA.....	15
3.3. KATARINA KOSAČA.....	19
3.4 PAD HERCEGOVINE.....	20
4. NAKON PADA.....	21
5. ZAKLJUČAK	22
LITERATURA.....	23

1. UVOD

Osmansko Carstvo nalazilo se na razmeđu Europe i Azije. Osnovano početkom 13. stoljeća, sve više i više je jačalo i širilo se osvajanjem teritorija. Uskoro im je veliki cilj postalo osvajanje Beča, kao europske prijestolnice kulture i predstavnika bogatstva i moći. No, kako bi došli do Beča, morali su prvo slomiti zemlje koje su se nalazile na putu. Jedne od tih država bile su Srbija i Bosna, odnosno tadašnje Srpsko Carstvo i Bosansko Kraljevstvo, koje su morale biti pokorene kako bi Osmanlije našle bazu u područjima s kojima je Habsburška Monarhija graničila. Tako su srpske i bosanske vlasti morale stajati ispred nadmoćne osmanske vojske, sa već izraženim unutrašnjim problemima i slabljenjem. Cilj ovog završnog rada opisati je događaje koji su prethodili padovima, stoga su opisani događaji od početka 15. stoljeća, koji su pridonijeli raspletu sukoba s Osmanlijama, tj. samom krah u ovih država.

2. SRBIJA

Godine 1355., nakon smrti cara Dušana, najvećeg srpskog vladara koji je proširio teritorij te donio zakonik, opadaju moć i snaga srpske države. Dušana nasljeđuje sin Stefan Uroš V. Nejaki, slab vladar za kojega se vlastela osamostaljuje te oslabljuje središnja državna vlast.¹ Stefan Nejaki bio je i posljednji vladar iz loze Nemanjića. Umro je 1371. godine, čime je nestalo ikakve centralne vlasti, a vlast su preuzeli velikaši koji su se osilili još za njegovog života, najpoznatiji od njih bio je Lazar Hrebljanović.²

Taj unutrašnji razdor daje priliku Osmanlijama za osvajanjem ovog područja, a turske navale tokom 14. stoljeća uništile su srpsku državu nakon koje je osnovana srpska Despotovina. Bitke zaslužne za ovaj slijed događaja bile su Bitka na Marici (1371.) te Bitka na Kosovu (1389.).³

Ishod Kosovske bitke sačuvan je u malo izvora te stoga postoji nedoumica kako je ona uistinu završila. S obzirom na razvoj događaja nakon ove bitke, smatralo se da je turska vojska pobijedila, no tu dolaze izvori suvremenika koji tvrde suprotno. Jedan od tih suvremenika bio je bosanski kralj Tvrtko (koji je sudjelovao u ovoj bitci), a iz odgovora grada Firence na njegovo pismo o pobjedi vidimo kako ih je obavijestio o uspješnosti vojske koja se borila protiv Osmanlija: *"Preslavnu pobjedu, koju je neiskazana milost svemogućeg i vječnog božanstva darovala vašoj svjetlosti upoznali smo iz pisma vašeg veličanstva ... iako je naša odanost odavno doznala za ovaj trijumf, kako iz dospjelih glasova tako i iz pisama mnogih ljudi ..."*⁴ Iz ovog pisma možemo također saznati kako su tadašnji ljudi smatrali da je turska vojska svladana, a srpska odnijela pobjedu, što može biti protuargument teorijama o osmanlijskoj pobjedi.

Kasniji izvori govore kako je bitka ostala neriješena, navodno zbog iznemoglosti obiju strana. Ta se tvrdnja javlja u jednom dubrovačkom te jednom talijanskom ljetopisu. Ono što je sigurno je da je Srbija postala vazalna turska zemlja.⁵

Također, u ovoj bitci poginuo je sultan Murat, ali i srpski knez Lazar.⁶

¹ Skupina autora, *Historija naroda Jugoslavije*, Sv. I., Školska Knjiga, Zagreb, 1953, str. 440

² Isto, str. 446

³ Sima M. Ćirković, *Srednjevjekovna srpska država*, Školska knjiga, Zagreb, 1959., str. 111

⁴ Isto, str. 113

⁵ *Historija naroda Jugoslavije*, str. 453

⁶ S. Ćirković, *Srednjevjekovna srpska država*, str. 114

Nakon bitke na Kosovom polju Srbija više nije samostalna u obrani od Osmanlijskih napada. Naime, u to vrijeme počinju sudari ne samo naroda koji žive na ovim područjima već i sudari kršćanske Europe s Osmanlijama. Prva na crti obrane je dakako Ugarska i time ona ostvaruje jednu od najvećih povijesnih uloga po pitanju obrane.⁷

Srpski narod nalazio se točno između kršćanske Europe i islamskog Osmanlijskog Carstva. Obje strane, islamska i kršćanska, nastoje imati srpski narod na svojoj strani i staviti ga u svoju službu. Srpski narod nije imao vojne snage da ratuje s objema stranama i da im se odupre, tako da je morao biti spreman na određene kompromise i s kršćanima i s pripadnicima Islama, u ovom slučaju s Osmanlijama. Zahvaljujući položaju na ratnom području, srpski je narod morao razvijati vojsku i njezine vještine te je time postao važan faktor na kršćansko-islamskoj granici Europe.⁸

⁷ Vasilj Popović, *Istočno pitanje*, Zavod za izdavanje udžbenika, Sarajevo, 1965., str. 25

⁸ Isto, str. 25

2. 1. DESPOTOVINA

Nakon bitke na Kosovu, turska se vojska brzo oporavila te nastavila svoje pohode, a usput je uspjela zadržati srpske feudalce pod svojom vlašću kao vazale. Jedan od vazala bio je i sin kneza Lazara, Stefan Lazarević, koji je slijedio sultana Bajazida u Bitci kod Angore (današnje Ankare) 1402. godine.⁹ Sultan Bajazid izgubio je ovu bitku, a srpski vazali su pobjegli u Carigrad, zajedno sa Stefanom, koji je tada od bizantskog cara Manuela II. Paleologa dobio titulu despota i tako osnovao Srpsku despotovinu.¹⁰

Na temelju toga što je despot Stefan bio osmanlijski vazal, osmanlijske su snage ušle u srpske tvrđave sve do granice Dunava te se ujedinile sa srpskim četama. Zajedno su izgradili vojsku koja je počela provaljivati u Ugarsku. Također, Osmanlije osvajaju i makedonsko Skopje te od njega stvaraju glavno uporište i točku ishodišta za daljnje pohode na okolne krajeve i susjedne zemlje.¹¹

Nakon turskog poraza kod Angore, sada već despot Stefan okreće se Ugarskoj i obraća Žigmundu koji mu daje feudalna dobra na području Ugarske, uključujući i Beograd, od kojeg je Stefan napravio svoju prijestolnicu.¹²

Despot Stefan je otprilike godinu dana prije nego što je umro sklopio ugovor u Tati 1426. godine da bi regulirao odnose sa susjednom Ugarskom. Upravo tim ugovorom despot Stefan potvrđuju vazalni odnos Srbije prema Ugarskoj državi. Također, utvrđeno je da će njegov nasljednik biti Stefanov nećak Đurađ, te da će poslije Stefanove smrti Beograd i Mačva postati sastavni dio Ugarske i pasti pod njihovu vlast. Ako kojim slučajem Đurađ umre, a za sobom ne ostavim muškoga nasljednika, obvezan je Ugarskoj vratiti sve što bi ovim ugovorom dobio.¹³

Ovaj ugovor ukazao je na grupiranje kršćanskih snaga protiv Osmanlija pod okriljem Žigmunda, kojeg su vidjeli kao vođu odgovornog za borbu kršćanske Europe protiv islamskih Osmanlija.¹⁴

⁹ S. Ćirković, *Srednjevjekovna srpska država*, str. 116

¹⁰ Ivan Balta, *Pregled povijesti srednje i jugoistočne Europe u srednjem vijeku*, Pedagoški fakultet, Osijek, 1999., str. 150

¹¹ Isto, str. 150

¹² S. Ćirković, *Srednjevjekovna srpska država*, str. 117

¹³ V. Popović, *Istočno pitanje*, str.29

¹⁴ Isto, str. 29

Đurađ 1429. godine od Ivana VII. Paleologa dobiva titulu despota.¹⁵ Nakon što je despot Stefan preminuo, Beograd i Mačva padaju pod Žigmundovu vlast. Unatoč tomu Đurađ Branković podiže novu prijestolnicu koja se nalazila u Smederevu 1430. godine. Poslije Žigundove smrti tijekom borbe, Murat II. 1444. napada Beograd i nastoji ga osvojiti. Tada se Beograd prvi put pokazao kao dobar zid na ulazu u kršćansku Europu protiv osmanlijske najeзде, te je već drugi put odolio osmanlijskoj opsadi.¹⁶

¹⁵ I. Balta, *Pregled povijesti srednje i jugoistočne Europe u srednjem vijeku*, str. 150

¹⁶ V. Popović, *Istočno pitanje*, str. 32

2. 2. PRVI PAD

Dugo vremena despot Đurađ Branković vodi politiku odanosti i Osmanskom Carstvu i Habsburškoj Monarhiji, tačnije Ugarskoj. Svoj položaj učvršćuje tako što udaje svoje kćerke za plemiće obje zemlje, kći Katarinu udaje za Ulrika Celjskog, a kći Maru šalje u Muratov harem.¹⁷

No, ugarski kralj Žigmund umire 1437. godine, što Osmanlije vide kao oslabljenje srpskog položaja te iskorištavaju priliku kako bi upali na srpsko područje i osigurali pozadinu u napadu na Ugarsku.¹⁸ Godine 1439. Osmanlije pod vodstvom Murata II. uspijevaju osvojiti Despotovinu, što se smatra njenim prvim padom.¹⁹

Pred turskim napadom, despot Đurađ bježi u Ugarsku, odakle zajedno s kraljem Vladislavom i Janosom Hunyadijem poduzima veliki pohod protiv Turaka 1443. godine. Taj pohod bio je vrlo uspješan te rezultira sklapanjem mirovnih ugovora između Đurađa Brankovića i sultana Murata II. 1444. godine, prema kojima je despot povratio svoju zemlju sa svim gradovima te obnovio despotovinu. Mir je sklopljen 15. kolovoza, a despot se vratio u Smederevo 22. kolovoza, čime je despotovina obnovljena.²⁰

¹⁷ *Historija naroda Jugoslavije*, str. 471

¹⁸ Isto, str. 472

¹⁹ S. Ćirković, *Srednjevjekovna srpska država*, str. 119

²⁰ Isto, str. 120

2. 3. OPSADA BEOGRADA

Osvojenjem Carigrada 1453. godine Turci su dobili zamah te započeli vojnu akciju na Balkanu. Vrhunac tog pohoda bila je opsada Beograda, tadašnje ugarske vojne baze na Balkanu.

Janos Hunyadi je predložio da papa, Aragon, Ugarska i burgundski vojvoda, te on i srpski despot sastave vojsku od otprilike 10 000 ljudi kako bi istjerali Osmanlije iz Europe. Kako despot nije našao saveznike u Nijemcima i Mađarima, odlučio je sklopiti mir sa sultanom kako bi Srbija ostala pod njegovom vlašću sjeverno od Morave, pod uvjetom da plaća danak i kada zatreba šalje pomoćne čete sultanu. Taj mir nije dugo potrajao jer je bio samo sultanova maska da zavara Ugarsku u svojim stvarnim planovima o napadu Beograda.²¹

Napad 1456. godine bio je usmjeren na Beograd jer je Beograd priječio ulazak u Ugarsku, a samim time i put do Beča.

Opsada ipak propada – Beograd se pod vodstvom ugarskog vojskovođe Janosa Hunyadija uspio obraniti od brojčano jače osmanlijske vojske. Također, pri obrani je osim Hunyadija veliku ulogu imao i talijanski franjevac Ivan Kapistran, koji je svojim propovijedima poticao gorljivost i rasplamsao hrabrost branitelja.²²

Zanimljivo je da su i Hunyadi i Kapistran umrli tokom bitke od kuge.²³

²¹ V. Popović, *Istočno pitanje*, str. 39

²² Josef Matuz, *Osmansko Carstvo*, Školska Knjiga, Zagreb, 2002., str. 44

²³ *Historija naroda Jugoslavije*, str. 476

2. 4. KONAČAN PAD

Đurađ Branković umire 1456. godine, a nasljeđuje ga sin Lazar koji uspijeva održati despotovinu sklapajući ugovor sa sultanom u kojem je ugovoreno da Lazar Branković i dalje drži sve gradove koje je držao njegov otac Đurađ, a zauzvrat mu on plaća godišnji harač od 40 000 dukata.²⁴

Uskoro nakon toga umire i Lazar, početkom 1458. godine, nakon čega su izbile borbe za vlast. Lazarova dva starija brata bila su oslijepljena te zbog toga nisu imala pravo na vlast. Tadašnje stanovništvo podijelilo se na stranke, tj. one koje podupiru lozu Brankovića i one koji su tražili sporazum s Turcima. Turski kandidat za titulu despota bio je Mihailo Anđelković. On je bio brat Mahmuda Anđelkovića, namjesnika europskog dijela Osmanskog Carstva. Mihailo je na prevaru ušao u Smederevo, zajedno s nekoliko četa među kojima su bili Turci. Ti su Turci, čim su ušli u grad, propeli tursku zastavu. Čim je to srpski narod čuo, okrenuo se protiv njega te su ga zarobili, a Turci koje je doveo bili su ubijeni.²⁵

Nakon toga, Srbi su smatrali kako je jedini način da spase Srbiju ujedinjavanje s Bosnom. Ujedinjenje su mislili postići ženidbom bosanskog prestolonasljednika Stjepana Tomaševića s kćerkom despota Lazara Jelenom. Taj brak se i dogodio te je Stjepan Tomašević postavljen kao despot na mjesto pokojnog Lazara Brankovića od strane ugarskog kralja 1459. godine. Zajedno sa suprugom Jelenom nakon sklapanja braka ušao je u Smederevo i preuzeo vlast, no ni to nije pomoglo Srbiji s obzirom da je Tomašević predao glavni grad Mehmedu II. Osvajaču²⁶ čime je Srbija izgubila položaj vazala, a njen teritorij bio je podijeljen spahijama u vidu timara.²⁷ Tim je činom Srbija konačno pala.

²⁴ S. Ćirković, *Srednjevjekovna srpska država*, str. 122

²⁵ Isto, str. 123

²⁶ Isto, str. 124

²⁷ J. Matuz, *Osmansko Carstvo*, str. 45

3. BOSNA

3.1. UNUTARNJI RAZDOR I JAČANJE TURSKOG UTJECAJA

Pad Bosne zbio se za vrijeme kralja Stjepana Tomaševića, ali i prije njegove vladavine Turci su pokušavali osvojiti Bosnu. Poznata je tako Bitka kod Bileće koja se zbila već 1388. godine gdje vojvoda Vlatko Vuković nanosi poraz Osmanlijama.²⁸

Otpornu snagu države u borbi protiv Osmanlija slabi unutrašnja nestabilnost, međusobna borba među bosanskim velikašima te porast njihove moći. Poznato je i da su se Turci često uplitali u politički život Bosne, što je najvidljivije u izmjenama kraljeva Stjepana Ostoje i Tvrtka II. Tvrtkovića.²⁹ Veliki dio teritorija zapravo drže velikaške obitelji, kao što su Kosače i Pavlovići, koji su gospodarili južnim i istočnim područjima, a njihova je moć više ovisila o Osmanlijama nego o bosanskom kralju. Time Osmanlije samo potiču unutrašnje rasulo u zemlji.³⁰

Za vrijeme vladavine Stjepana Dabiše i njegove žene Jelene Grube, bosanski velikaši toliko su se osilili da su počeli samostalno upravljati svojim područjima, priznajući kraljevsku vlast samo po imenu. Područja na kojima su bosanski velikaši samostalno vladali zvali su se rusazima, a na njemu je ova rusaška gospoda imala svu vlast koju je imao kralj. Tako su na primjer ubirali namete od stanovnika, naplaćivali carine na putovima i prijelazima rijeka, a također su imali i najvišu sudsku vlast, tako da su i rješavali sporove svojih podanika.³¹

Najmoćniji velikaši postali su Hrvoje Vukčić Hrvatinić, Sandalj Hranić te Pavao Radinović. Njihova moć postala je toliko velika da je o njima ovisila sudbina kralja i same bosanske države.³² Srednjovjekovna je bosanska država politički bila uređena kao izborna monarhija, tako da je izbor kralja padao na narod u teoriji, a u praksi su kralja izabirali velikaši.³³ Najmoćniji su velikaši odlučivali o državnim pitanjima na staleškom tijelu koje se zvalo stanak.³⁴

²⁸ I. Balta, *Pregled povijesti srednje i jugoistočne Europe u srednjem vijeku*, str. 98

²⁹ Isto, str. 99

³⁰ *Historija naroda Jugoslavije*, str. 605.

³¹ Sima Ćirković, *Rabotnici, vojnici, duhovnici. Društva srednjovekovnog Balkana*, Biblioteka Dimenzije istorije, Beograd, 1997., str. 308-310

³² Vjekoslav Klaić, *Povijest Bosne do propasti kraljevstva*, Tisak dioničke tiskare, Zagreb, 1882., str. 212

³³ Dubravko Lovrenović, *Na klizištu povijesti*, Synopsis, Zagreb-Sarajevo, 2006., str. 455

³⁴ Isto, str. 465

Kao zasluga Hrvoja Vukčića spominje se dolazak Stjepana Ostoje na prijestolje nakon Stjepana Dabiše i Jelene Grube.³⁵ Stoga, Ostoja je morao ugađati i popuštati vlasteli na čelu s Vukčićem kako bi mogao računati na njihovu pomoć i u slučaju da Bosnu napadnu Turci ili Žigmund. Napad Žigmunda se zbilja dogodio, nakon što je ovaj čuo tko je završio na prijestolju, protiv njegove volje. Hrvoje Vukčić vodio je obranu te protjerao Žigmunda, a time dobio još veći ugled i moć, te je u tom vremenu vladao kao da je on kralj, a Ostoja je ostao zasijenjen.³⁶ Međutim, dobri odnosi Hrvoja i Ostoje nakon par godina su zahladili. Ostoja se, pod utjecajem Vukčića, okrenuo Ladislavu Napuljskom. Kroz vrijeme i zbog promjene situacije, Ostoja se odlučio pomiriti sa Žigmundom. U rujnu 1403. Žigmund je poslao na Ostojin dvor svog izaslanika, koji je s njim postigao dogovor, čiji detalji nisu poznati, ali sigurno je da je Ostoja tada Žigmunda priznao kao svog vrhovnog vladara.³⁷ S obzirom da je ovo učinjeno bez znanja Hrvoja, a i protiv njegove volje, on se okrenuo protiv svoga kralja te postigao dogovor s Dubrovčanima (s kojima je Ostoja ratovao) da će skinuti kralja s prijestolja i na njegovo mjesto postaviti dubrovačkog štićenika Pavla Radišića.³⁸ Taj plan nije uspio i Ostoja se zadržao na prijestolju, no Hrvoje uskoro opet napada, ovaj puta sa saveznicima u velikašima, pogotovo sa Sandaljem Hranićem i Pavlom Radinovićem, koji su dotad bili vjerni Ostoji. Godine 1404. uspjeli su postaviti novog kralja, Stjepana Tvrtka II. Tvrtkovića, zakonitog sina Tvrtka I.³⁹ On je također bio ovisan o onima koji su ga postavili na tron, imitirajući tako godinu 1398. i dolazak Ostoje na prijestolje.

Budući da se zadnjih godina vladanja Ostoja izmirio sa Žigmundom, ovaj nije prihvatio svrgavanje svoga štićenika te je digao vojsku za rat protiv Bosne, vođen u dugoj polovici 1405. godine. Ipak, Bosna se i ovog puta uspjela obraniti pred navalama Žigmundove vojske.⁴⁰ Taj poraz Žigmund nije mogao oprostiti, stoga je opet najavio pohod na Bosnu. Ovaj je put tražio pomoć, koju je dobio od Poljaka. Dobio ju je i od pape Grgura XII., koji je pozvao kršćanski svijet na novi križarski napad. Godine 1408. Žigmund je uspio u svom naumu, provalio je u Bosnu i zauzeo grad Dobor u kojemu je bio sam kralj Tvrtko II., kojega je potom zarobio. Nakon ovog pohoda Stjepan Ostoja vratio se na prijestolje, a Hrvoje je obećao vjernost kralju Žigmundu.⁴¹

Nakon dugih godina moći bez granica i samovolje, Hrvoje Vukčić Hrvatinić pada, a što je važnije, u propast sa sobom vodi i Bosnu. Početkom dvadesetih godina 15. stoljeća, Hrvoje ulazi

³⁵ V. Klaić, *Povijest Bosne do propasti kraljevstva*, str. 213

³⁶ Isto, str. 214

³⁷ V. Klaić, *Povijest Bosne do propasti kraljevstva*, str. 221

³⁸ Isto, str. 223

³⁹ Isto, str. 227

⁴⁰ Isto, str. 231

⁴¹ Isto, str. 236

u sukob s dotadašnjim saveznikom, Sandaljem Hranićem. Razlog sukobu i neprijateljstvu bila je obiteljska čast. Naime, Sandalj se rastao od supruge Jelene, Hrvojeve nećakinje, što je bila uvreda za cijeli njegov rod. Kako bi se osvetio, Hrvoje je dočekaо priliku kada Sandalj nije bio na svojim područjima (ratovao je uz bok sa Žigmundom u Srbiji), te je to područje napao i opustošio. Nakon tog čina, njegovi neprijatelji su iskoristili priliku i optužili ga pred Žigmundom da je u dogovoru s Turcima. Hrvoje je to porekao, ali Žigmund je 1413. godine izdao dokument u kojem ga proglašava veleizdajnikom i kraljevim neprijateljem te poziva svoje podanike da napadnu i pokore Hrvoja i njegove pristanike. Budući da je ostao sam, bez saveznika i pred navalom neprijatelja, Hrvoje se zbilja okrenuo Turcima i 1414. godine ih zove na bosansko područje te mu oni pomažu u obrani.⁴² Već sljedeće godine navodi se da je Hrvoje uz ovu pomoć zagospodario zapadnom Bosnom, a da je ostali dio zemlje većim dijelom bio pod turskom vlašću.⁴³ Neki pak autori navode da su Tvrtko II. i Hrvoje Vukčić tražili tursku pomoć 1407. godine, kako bi se obranili od stalnih napada svrgnutog kralja Ostoje te ih tako „pozvali“ na bosansko područje.⁴⁴

3.2. POSLJEDNJE GODINE I PROPAST BOSANSKOG KRALJEVSTVA

⁴² Milan Prelog, *Povijest Bosne od najstarijih vremena do propasti kraljevstva*, Naklada J. Studničke i druga, Sarajevo, 1912., str. 56

⁴³ M. Prelog, *Povijest Bosne od najstarijih vremena do propasti kraljevstva*, str. 57

⁴⁴ I. Balta, *Pregled povijesti srednje i jugoistočne Europe u srednjem vijeku*, str. 99

Posljednji bosanski vladari, u nadi da će otkloniti osmanlijsku opasnost, saveznika traže u papi i u Ugarskoj. Centralna vlast u Bosni bila je izrazito slaba te se nije mogla provoditi određena politika obrane po uzoru na Srbiju. Da bi se nekakva konkretna suradnja i započela trebalo je prvo smanjiti moć velikaša koja je zazirala od ugarske vlasti. Nadalje, trebalo je slomiti Crkvu bosansku koju je Rimska kurija već godinama nastojala uništiti. To se nije uspjelo ostvariti te je samo pojačavalo unutarnji razdor u državi i slabilo otpor zemlje u protuturskoj borbi.⁴⁵

Katolička Crkva nastojala je povećati broj svojih pristaša. Kralj Tvrtko 1436. godine obećaje zaštitu franjevcima koji su već neko vrijeme bili aktivni u Bosni i podizali samostane. Franjevci su dobili dozvolu da slobodno ispovijedaju riječ Božju.⁴⁶

Osmanlije su Bosnu sustavno slabile stalnim pljačkama i provalama kako bi smanjili njezinu snagu otpora, a kasnije su ju nastojali oslabiti i stalnim miješanjem u unutarnju politiku i namještanje pretendencija za prijestolje. Raspirivali su međusobne sukobe feudalaca te su ih tjerali da im plaćaju danak koji su naposljetku uspjeli nametnuti i samom vladaru.⁴⁷

Nakon što je Srbija privremeno pala pod osmansku vlast, smatralo se da će ista sudbina dočekati i Bosnu pa je Tvrtko II. od Venecije zatražio dopuštenje da se sa obitelji skloni na njezin teritorij ako to bude potrebno, te joj je čak ponudio i upravu nad Bosnom što je Venecija odbila. Nakon Tvrtka na vlast dolazi Stjepan Tomaš, a novi kralj postaje katolik i nastavlja politiku svoga prethodnika.⁴⁸

Dobar dio plemstva smatrao je da bi Bosna pomoć u obrani trebala tražiti u Ugarskoj i kod pape. Upravo iz toga razloga plemstvo dijelom postaju katolici, kao i sam kralj Tomaš, ali opet je najveći dio ostao dijelom Crkve bosanske. U prvim godinama Tomaševе vladavine Crkva bosanska je ostala jednako moćna kao i do tada. Upravo svojom ulogom Crkva bosanska je smetala franjevcima koji su Tomaša prijavljivali kuriji jer „*opći s krstjanima i iskazuje počasti njihovim starješinama*“. Kralj je uvjeravao papu kako to radi samo zbog toga što su krstjani bili mnogobrojniji, a samim time i moćniji te da na taj način brine o dobrobiti kraljevine.⁴⁹

Također, Stjepan Tomaš je priznao da je ugarski vazal te nastoji pridobiti Ivana Hunyadija i obećaje da će mu plaćati danak u iznosu od 3000 zlatnika.⁵⁰

⁴⁵ *Historija naroda Jugoslavije*, str. 605

⁴⁶ Isto, str. 605

⁴⁷ Isto, str. 608

⁴⁸ Isto, str. 606-607

⁴⁹ Isto, str. 607

⁵⁰ *Historija naroda Jugoslavije*, str. 607

Osmanlije su za kralja Bosne pokušali postaviti Tomaševog brata Radivoja koji je već prije imao njihovu pomoć protiv Tvrtka II. Također, podupirao ga je i Stjepan Vukčić kao osmanlijski pristaša, što mu nije mnogo značilo jer je većina plemstva pristala uz Tomaša, te je Radivoj morao odustati i izmiriti se s bratom.⁵¹

Tomašina nastojanja da Bosnu približi Rimu bila su neuspješna, o čemu nam govori i pokušaj da se okruni novom krunom koju je dobio od pape 1446. Trebao ga je okruniti papinski legat u Bosni, Toma, koji je također bio i hvarski biskup. Krunidba se nije obavila te je kruna vraćena u Rim zaslugom plemstva. Opasnost od Osmanlija tada je ipak igrala sporednu ulogu. Međutim, Katolička Crkva se nije odrekla svojim prvobitnih namjera uništavanja Crkve bosanske. Franjevci su imali primarnu zadaću da povećaju broj katolika na području Bosne te je Tomaš pod njihovim utjecajem započeo progon krstjana Crkve bosanske čije su starješine tražile utočište kod Stjepana Vukčića.⁵² Naime, godine 1459. Tomaš je izdao ultimatum krstjanima da se pokrste ili napuste kraljevstvo. Navedeno je da je oko 12000 krstjana prihvatilo i primilo krštenje, dok je otprilike samo njih 40 to odbilo i sklonilo se kod Vukčića.⁵³ Upravo zbog toga Bosansko je Kraljevstvo sve više propadalo i padalo u krizu te je bilo podložnije osmanlijskim napadima.⁵⁴

Turci učestalo počinju upadati i napadati posjede vojvode Kosača skupa sa srpskim despotom Đurađem Brankovićem nakon što se kralj Stjepan Tomaš okrenuo papi i oženio Katarinom Kosačom, kćerkom Stjepana Vukčića Kosače. Tako sve više i više povećavaju svoj pritisak na vladara i teritorij Bosne. Tada kralja Tomaša pod svoju zaštitu uzima papa 1455. godine, te mu obećava vratiti sve bosanske zemlje koje su osvojene pod turskim navalama. Turskim porazom kod Beograda, Tomaš također više ne mora plaćati danak sultanu, za koji je od 1453. godine od pada Carigrada do 1457. godine dao preko 160 000 dukata.⁵⁵

Kralja Stjepana Tomaša naslijedio je posljednji bosanski vladar Stjepan Tomašević, koji je nastojao pripremiti Bosnu za borbu protiv Osmanlija, budući da je postalo jasno da će i bosanska država pasti. Vladar nastoji dobiti pomoć sa Zapada i u tome ga podržava i Stjepan Vukčić. Obraća se papi Piju II. 1461. godine, uvjeravajući ga kako „*je učio latinsku knjigu i vrsto prihvatio kršćansku vjeru, pa se neće plašiti kao njegov otac, koji je bio nov kršćanin, da patarene istjera iz kraljevstva*“⁵⁶, te ga moli da mu pošalje krunu kao znak da će ga podržati ako dođe do sukoba s

⁵¹ Isto, str. 607

⁵² Isto, str. 608

⁵³ D. Lovrenović, *Na klizištu povijesti*, str. 334

⁵⁴ *Historija naroda Jugoslavije*, str. 608

⁵⁵ I. Balta, *Pregled povijesti srednje i jugoistočne Europe u srednjem vijeku*, str. 100

⁵⁶ M. Prelog, *Povijest Bosne od najstarijih vremena do propasti kraljevstva*, str. 71

Turcima. Papa Pio mu je poslao krunu te poslanike koji su ga okrunili na dvoru red velikim brojem bosanskih velikaša. Time je Tomašević postao prvi i posljednji bosanski kralj krunjen krunom iz Rima.⁵⁷

Ipak nisu svi bili zadovoljni krunjenjem Tomaševića. Papinska kruna bila je kruna najvišeg ranga u zapadnoj Europi, stoga je Bosna postala pravno izjednačena s Ugarskom, a njen vladar postao je neovisan u odnosu na ugarskog.⁵⁸ Matijaš Korvin smatrao je da bosansko kraljevstvo pripada kruni sv. Stjepana i da je time bosanski kralj njegov podanik. Ovim činom papa je priznao nezavisnost Bosne, što se Korvinu nije svidjelo. Kako bi se primirila situacija, sam papa Pio morao je posredovati te je Tomašević morao darovati određenu svotu novca. Na kraju su se Korvin i Tomašević izmirili i sklopili savez.⁵⁹

Tomašević ubrzo otkazuje plaćanje danka sultanu jer računa na pomoć kršćanske koalicije koju je osnovao papa Pio II. Tako je vladar očekivao osmanlijski napad već iduće godine i počeo pripremati zemlju za obranu te je pokušao osigurati pomoć saveznika. Ipak, uvidio je kako od te pomoći neće biti ništa. Nakon toga, zatražio je primirje s Osmanlijama od 15 godina. To primirje je i odobreno, ali samo kako bi sultan sakrio svoje prave nakane. Naime, to je bio paravan za prave namjere napada na Bosnu.⁶⁰

Nakon nekoliko dana sultan je već krenuo na Bosnu 1463. godine. Zbog iznenađenja koje ju je snašlo, Bosna se nije mogla obraniti od navale Osmanlija, a velikaške obitelji koje su se našle prve na udaru dobrovoljno su se predale. Pod Osmanlije je pala i prijestolnica Bobovac, koju je predao zapovjednik obrane čim su se Osmanlije pojavili. Zbog te dobrovoljne predaje bez otpora, govori se kako je „*Bosna šaptom pala*“.⁶¹ U pismu trogirskog kneza upućeno u Veneciju piše kako je Bosna pala „*bez izvlačenja iz korica ijednog mača*“.⁶² Osmanlijama je na kraju trebalo nešto više od mjesec dana da potpuno unište bosansku feudalnu državu koja je i sama bila već razorena stalnim sukobima u svojoj unutrašnjosti.⁶³

Stjepan Tomašević pokušao je pobjeći, ali je ipak uhvaćen u Ključu na Sani. Uhvatio ga je Mahmut paša nakon što je kralju obećao ne samo život, već i neku drugu pokrajinu u zamjenu za

⁵⁷ M. Prelog, *Povijest Bosne od najstarijih vremena do propasti kraljevstva*, str. 71

⁵⁸ D. Lovrenović, *Na klizištu povijesti*, str. 346

⁵⁹ M. Prelog, *Povijest Bosne od najstarijih vremena do propasti kraljevstva*, str. 72

⁶⁰ V. Klaić, *Povijest Bosne do propasti kraljevstva*, str. 332

⁶¹ *Historija naroda Jugoslavije*, str. 609-610

⁶² D. Lovrenović, *Na klizištu povijesti*, str. 356

⁶³ *Historija naroda Jugoslavije*, str. 609-610

Bosnu. Sultan Mehmed II. se nije držao tog obećanja budući da se bojao okupljanja struje koja bi se mogla usprotiviti Osmanlijama te je pogubio Tomaševića, posljednjeg bosanskog kralja.⁶⁴

3.3. KATARINA KOSAČA

⁶⁴ M. Prelog, *Povijest Bosne od najstarijih vremena do propasti kraljevstva*, str. 73

Bosna je pala i posljednji kralj Stjepan Tomašević je umro, ali Stjepanova pomajka, Katarina Kosača, druga žena kralja Stjepana Tomaše nakon njegovog razvoda sa Tomaševićevom majkom Vojačom, uspjela je pobjeći. Prvo je završila u Dubrovniku, da bi se na kraju nastanila u Rimu, te tamo živjela pod patronatom pape Pavla II. i nakon njega Siksta IV. Tamo je boravila do kraja života, te se do tog kraja borila za povratak svoje djece iz Osmanskog Carstva te oslobođenje Bosanskog Kraljevstva.⁶⁵

Naime, njena djeca Šimun i Katarina odvojena su od nje te su odvedena su u Osmansko Carstvo i islamizirana. Katarina ih je pokušala „spasiti“ ali nije uspjela. Tako su joj djeca ostala islamizirana i asimilirana u osmansko društvo. Ipak, Katarina je polagala nade u njihov povratak kršćanstvu i mogućnosti oslobođenja Bosne od osmanske vlasti pod njihovim vodstvom.⁶⁶

Tako je oporučno svom sinu Šimunu ostavila u nasljedstvo Bosnu. No tu je bitno napomenuti da mu je nasljedstvo ostavila samo u slučaju da se Šimun vrati na kršćanstvo. U slučaju da on ostane islamiziran, što je na kraju bio slučaj, Bosnu je u nasljedstvo ostavila Papinskoj Stolici.⁶⁷

Katarina je imala tu moć jer se već tada smatrala jedinom predstavnicom Bosanskog Kraljevstva, iako je zadnja kraljica Jelena bila živa. Jelena ili Mara bila je žena Stjepana Tomaševića i jedina je imala pravo na krunu uz Katarinu i njenu djecu, ali je napustila Bosnu i bila bez izgleda u borbi za bosansko prijestolje.⁶⁸

Svojom borbom do same smrti ostala je zapamćena u narodu koji je posjećivao njen grob u Rimu te joj posvećivao pjesme i legende, a priča o njenoj hrabrosti i upornosti poznata je i do današnjeg dana.

3.4 PAD HERCEGOVINE

⁶⁵ M. Prelog, *Povijest Bosne od najstarijih vremena do propasti kraljevstva*, str. 74

⁶⁶ V. Klaić, *Povijest Bosne do propasti kraljevstva*, str. 340

⁶⁷ M. Prelog, *Povijest Bosne od najstarijih vremena do propasti kraljevstva*, str. 74

⁶⁸ D. Lovrenović, *Na klizištu povijesti*, str. 356

Nakon pada Bosne, područje Hercegovine se još dva desetljeća branilo od osmanlijskih napada. Osmanlije su polako prodirale, ali nisu uspjele u potpunosti osvojiti ovo područje. Herceg Stjepan Vukčić Kosača došao je do zaključka da će ga „veliki Turčin svega požderati“⁶⁹, te je počeo tražiti saveznike na zapadu. Međutim, kao i u slučaju Bosne, postojao je unutarnji razdor koji je doveo do katastrofe. Stjepanov najstariji sin Vladislav okrenuo se Turcima te je 1462. posjetio sultana i ponudio mu 100.000 dukata ako mu dodijeli pola očeve zemlje. Turci mu to nisu mogli ostvariti, ali su stavili pritisak na hercega da im isplati iznos koji im je njegov sin obećao ili mu preda tri hercegovačka grada.⁷⁰

Herceg Stjepan se dogovorio sa sinom Vladislavom da mu prepusti jedan dio svoje oblasti. U takvoj situaciji razdora, Turcima je bilo olakšano osvajanje te su 1465. osvojili najveći dio Hercegovine. Situaciju su iskoristili i Mlečani te Matijaš Korvin osvajajući dijelove Stjepanovog područja, kojemu je na kraju ostao samo mali dio u primorju na ulasku u Boku Kotorsku, kao i grad Novi.⁷¹

Stjepana je naslijedio srednji sin Vlatko, budući da je herceg isključio prvog sina Vladislava iz nasljedstva zbog prethodne izdaje. Ubrzo se Vladislav pokušava domoći svoje očevine, ali brzo napušta sukob s bratom te se seli u Slavoniju. Protiv Vlatka digli su se i Vlatkovići, koji su se pokorili kralju Matijašu. Time je Vlatko različitim sukobima bio oslabljen, što je značilo da su Turci uspjeli osvojiti i zadnji preostali dio Hercegovine bez velikog napora. Godine 1482 osvajaju grad Novi, čime konačno pada i Hercegovina.⁷²

4. NAKON PADA

⁶⁹ *Historija naroda Jugoslavije*, str. 613

⁷⁰ Isto, str. 613

⁷¹ Isto, str. 614

⁷² Isto, str. 614

Srbija i Bosna pale su u 15. stoljeću pod osmansku vlast, a od nje su se oslobodile tek u 18. stoljeću, odnosno 1878. godine nakon Berlinskog kongresa. Tada je Bosna pala pod Austro-Ugarsku vlast, dok je tada priznata Kneževina Srbija koja je bila neovisna.⁷³

Unatoč tome što su osvojene, obrana u ovim zemljama je postojala, kao rezultat želje da se oslobode od tuđinske vlasti, a time i spriječi širenje Osmanskog Carstva dublje u Europu. Tako je na primjer Matijaš Korvin osvojio Srebrenik i Jajce te osnovao Srebreničku i Jajačku banovinu, koje su imale ulogu obrane na tom prostoru.⁷⁴ Ipak, očito je da Ugarska i njeni vladari nisu uspjeli osvojiti natrag područja ove dvije zemlje dok god nije samo Osmansko Carstvo i njegova unutrašnja uprava oslabila. Razlog tome može se naći u prevelikoj angažiranosti ugarskih vladara prema Europi i osvajanja zapadnih i sjevernih područja, umjesto da su usmjerili svoje snage na zauzeta područja i riješili se prijetnje.⁷⁵

Osvajanjem ovih područja na red je došla i Hrvatska kao još samo jedna prepreka prema osmanlijskom ultimativnom cilju - Beču. Ni Hrvatska nije bila uspješnija u borbi protiv nadmoćne osmanske vojske, ali je zadržala dio svog teritorija, simbolično nazvanim „*ostatkom ostataka*“.⁷⁶

S obzirom na to da su Srbija i Bosna četiristo godina bile pod osmanskom vlašću, nije ni čudo kako se puno njihovih običaja zadržalo unutar ovih prostora. Unutar Bosne više nego Srbije, što se može spojiti sa slabijim redom unutar Bosanskog Kraljevstva, tj. postojanja neovisne Crkve bosanske i većinskim odbijanjem kršćanstva.⁷⁷ Tako je i dan danas u Bosni veliki dio populacije muslimanske vjeroispovijesti, a najlakše se osmanski utjecaj može vidjeti u rječnicima, u kojima se nalaze mnogo turcizama duboko ukorijenjenih u naše jezike.

5. ZAKLJUČAK

⁷³ J. Matuz, *Osmansko carstvo*, str. 147

⁷⁴ Milan Prelog, *Povijest Bosne u doba osmanlijske vlade*, I. dio, Naklada J. Studničke i druga, Sarajevo, 1913. str. 10

⁷⁵ Isto, str. 15

⁷⁶ Skupina autora, *Historija naroda Jugoslavije*, Sv. II., Školska Knjiga, Zagreb, 1953., str. 401

⁷⁷ J. Matuz, *Osmansko carstvo*, str. 45

Naposljetku je bitno istaknuti da narodi na ovim prostorima nisu imali puno izbora što se tiče pada pod osmanlijsku vlast. Vlast u Srbiji i Bosni nije raspolagala određenom dozom moći i prevlasti nad samovoljom velikaša, što je dovelo i do pada obrambene snage države. Vojska nije bila dorasla izazovu obrane od brojčano nadmoćnije osmanlijske, a pomoć od stranih vladara nisu dobivali. Sudbinu Despotovine zapečatila je unutrašnja rastrganost i nesloga vladajuće obitelji te pokušaj ujedinjenja s jednako slabom Bosnom. U padu bosanske srednjovjekovne države također je bitnu ulogu odigrao manjak centralne vlasti i samovolja velikaša, koji su se više brinuli za vlastiti boljitak nego za svoje kraljevstvo. Ipak, borba i želja za obranom je postojala, ali se dogodio neuspjeh zbog prije spomenutih razloga. Unatoč dugoj borbi, Srbija i Bosna pale su i postale ovisne o tuđoj vlasti, a nekad slavna kraljevstva propala su.

LITERATURA

- Balta, Ivan, *Pregled povijesti srednje i jugoistočne Europe u srednjem vijeku*, Pedagoški fakultet, Osijek, 1999.
- Ćirković, Sima M., *Srednjevjekovna srpska država*, Školska knjiga, Zagreb, 1959.
- Ćirković, Sima M., *Rabotnici, vojnici, duhovnici. Društva srednjovekovnog Balkana*, Biblioteka Dimenzije istorije, Beograd, 1997.
- Klaić, Vjekoslav, *Povijest Bosne do propasti kraljevstva*, Tisak dioničke tiskare, Zagreb, 1882.
- Lovrenović, Dubravko, *Na klizištu povijesti*, Synopsis, Zagreb-Sarajevo, 2006.
- Matuz, Josef, *Osmansko Carstvo*, Školska Knjiga, Zagreb, 2002.
- Popović, Vasilj, *Istočno pitanje*, Zavod za izdavanje udžbenika, Sarajevo, 1965.
- Prelog, Milan, *Povijest Bosne od najstarijih vremena do propasti kraljevstva*, Naklada J. Studničke i druga, Sarajevo, 1912.
- Prelog, Milan, *Povijest Bosne u doba osmanlijske vlade*, I. dio, Naklada J. Studničke i druga, Sarajevo, 1913.
- Skupina autora, *Historija naroda Jugoslavije*, Sv. I., Školska Knjiga, Zagreb, 1953.
- Skupina autora, *Historija naroda Jugoslavije*, Sv. II., Školska Knjiga, Zagreb, 1953.